

יד
מהר"י

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

שיעור
ליל הושענא רבה
חול המועד סוכות
התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין נטילת ארבעת המינים במקדש – ביום הראשון, ובגבולין – כל שבעה. ותמיהה בנוסח הבקשה [שלאחר ההושענות] תתפרקון ותשתיזבון וכו', ויחזיין עיניכון בבניניה דמקדשא וכו', ותסבון לכון ביומא קדמאה פירי אילנא, אתרוגיין לולבין וכו'. ודוגמאות לשיבושים ב'הושענות'.

בעניין הבת-קול שיוצאת במוצאי יוהכ"פ ואומרת, 'לך אכול בשמחה לחמך, כבר נשמעה תפילתכם'. ובעניין ברכת אדם לחבירו, 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה', במוצאי יום הכיפורים בלבד.

מי שומע את הבת-קול הזאת?

ישוב מנהג העולם לומר 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה', גם בימים שאחרי מוצאי יום הכיפורים.

ביאור הנוסח שאומרים בעשי"ת, 'זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים וכו' אל חי, ותשובה מדוע נטה מהרי"ץ מנוסח הרמב"ם וקדמונינו שלא גרסו את המלים 'אל חי'.

דברי חיזוק לקראת החיתום, בעניין ה'מיילים' [דואר אלקטרוני].

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו המופלג הרב הגאון איתמר חיים הכהן הי"ו, מפה עיה"ק בני-ברק ת"ו, לרפואה ולהצלחה בכל העניינים, לו ולנות ביתו ולאמו תליט"א, ולכל צאצאיהם ולכל הנלוים אליהם הי"ו, ולע"נ בתו אורית ע"ה, בעבור שהתנדב למגבית השנתית 'אחת בשנה' לטובת מוסדות יד מהרי"ץ. וכן השיעור מוקדש ע"י החפץ בעילום שמו הי"ו, מארצות הברית, להצלחת מרת אסתר טשרנא (טירנא) בת אליעזר שתחי, שתזכה ללידה קלה על דרך הטבע בעתו ובזמנו, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמרכן השיעור מוקדש על ידי האברך היקר רבי שמעון עדיאל בן שקד הי"ו מארצה"ב – אני רואה כי ישנה להם בקשה מיוחדת, יש להם איזה עניין חשוב מאד שהם זקוקים לישועה, א"כ נאמר אמן ביחד בכוונה – להצלחתו ולהצלחת נ"ב אריאלה אמא בת דן שמואל, שיפקדו בורע של קיימא בקרוב ממש, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ. תשועת/ישועת י"י כהרף עין (ג"פ).

*

נזכיר כאן לטובה ולברכה, מה ששייך היה להקדשת שיעור הקבלת פני רבו בית שמש חולו שלמועד, סוכות התשפ"ה בשל"ו, שלא נדפס לעת עתה ואלה הם השיעור מוקדש שוב על ידי ידידנו החשוב רבי חלפון בן רחמים אשכנזי הי"ו, מארצות הברית, להצלחה מרובה בכל עסקיו, וכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, ונחת מכל יוצאי חלציו, בעבור שהתנדב בעין יפה כדרכו תמיד למוסדות יד מהרי"ץ וכמו כן השיעור מוקדש על ידי רבי זבדיאל בן יחיאל חבשוש הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת כל הקהילה התימנית אשר כעת בברוקלין ניו יורק, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

*

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, ויזכם לעלות לרגל ולמועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בעניין נטילת ארבעת המינים במקדש – ביום הראשון, ובגבולין – כל שבעה. ותמיהה בנוסח הבקשה [שלאחר ההושענות] תתפרקון ותשתיזבון וכו', ויחזיין עיניכון בבניניה דמקדשא וכו', ותסבון לכון ביומא קדמאה פירי אילנא, אתרוגין לולבין וכו'. ודוגמאות לשיבושים ב'הושענות'.

נאמר בפסוק, וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן, פְּרִי עֵץ הָדָר פֶּתַת תְּמָרִים, וְעֵנַף עֵץ עָבֹת וְעֵרְבֵי נָחַל. וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים (ויקרא כ"ג, מ').

והתרגום הוא, וְתִסְבֹּן לְכוֹן בְּיוֹמָא קְדָמָאָה, פְּרִי אֵילָנָא אֶתְרוּגִין לולבין וְהַדְסִין וְעֵרְבֵין דְנַחַל, וְתַחֲדוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעָא יוֹמִין.

הפסוק מתחיל עם 'ביום הראשון' – ולקחתם לכם ביום הראשון. ונגמר במלים 'שבעת ימים' – ושמחתם וגו' שבעת ימים'.

כתוב על כך בתורת כהנים [ספרא, פרשת אמור פרק ט"ז] בזה"ל, ושמחתם לפני י"י אלהיכם שבעת ימים, ולא בגבולים כל שבעה. ומשחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש.

מה שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון, זהו בכל המקומות, בין בבית המקדש בין בגבולין, ביום הזה נוטלים את הלולב, את כל ארבעת המינים. ומה שנאמר ושמחתם לפני י"י אלהיכם שבעת ימים, זהו בבית המקדש. והסיבה שאנחנו כיום נוטלים את ארבעת המינים בכל שבעת ימי החג, היא מפני שזאת תקנה של רבן יוחנן בן זכאי, לעשות זכר למקדש. כמו שלמדו חז"ל בגמרא מן הפסוק (ירמיהו ל', י"ז) צִיּוֹן הִיא, דִּירֵשׁ אֵין לָהּ, מְכַלְל דְּבַעֲיָא דְרִישָׁה.

גם בירושלמי מובא כך, לגבי המשנה [סוכה פרק ג' משנה י"ב] בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד. בבהמ"ק זה שבעה ימים, אבל מחוץ לביהמ"ק זה רק יום אחד.

משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש.

מביא על כך בירושלמי [סוכה פרק ג' הלכה י"א] בזה"ל, כתיב (ויקרא, כ"ג) ושמחתם לפני י"י אלהיכם שבעת ימים. אית תניי תני, בשמחת לולב הכתוב מדבר.

זאת היא ה'שמחה'. ולכן ריב"ז עשה שיהיה כמו שהיה בבית המקדש. מכיון שחרב ביהמ"ק, שנעשה זכר למקדש. כי אחרת, בשום מקום לא יעשו משהו הדומה למה שנעשה בביהמ"ק.

בנוסח שאנחנו אומרים אחרי ה'הושענות', תתפרקון ותשתיזבון מן חרבא, מתפללים תפילה מיוחדת, להינצל מן החרב, הכוונה למלחמות. מן כפנא – רעב. מן בזתא, מן שביא וכו'.

ויחזיין עיניכון בבניניה דמקדשא ובשכלוליה דהיכלא, ובנחמת קרתא ירושלם, וירקדן רגליכון בעזרתא דקדשא, וידששן רגליכון וכו'. ותסבון לכון ביומא קדמאה פירי אילנא, אתרוגין לולבין

שערי יצחק – השיעור השבועי

הטעות לא נוצרה בתימן, אלא כך הגיע אליהם הנוסח. והראיה, שהרי גם בנוסח מרוקו הקדום שבסידור אהבת הקדמונים דף נ"א ע"ב כתוב ביומא קדמאה, ולא יתכן שמעתיקים בשתי ארצות שונות יטעו באותה הטעות. איתמר].

ואל תתפלאו על כך, כי נלע"ד שישנם כמה שיבושים בנוסח ההושענות.

למשל, 'מזמרן וזעון וזעקן ובניהם'. אינני יודע, האם מישוהו ימצא באיזה מקום, שישנו 'זעקן'. אין במקרא זעקן. אלא צ"ל, מזמרן וזעון וזעקן, כמו בפסוק [בראשית ל"ו, כ"ז]. נראה שהנוסחאות השתבשו. ובסידור רס"ג כתב לנכון, 'זעקן'. וועיין שיעור מוצש"ק האזינו התשע"ט].

כמו־כן, 'מדדן ודודנה ודודנים'. גם זה שיבוש. אין 'דודנה' בשום מקום. צ"ל 'דִּדְנָה', כנז' ביחזקאל כ"ה, י"ג. הערתי כבר על שיבושים אלה במענה לשון, שבסוף סדר אשמורות המבואר בני-ברק התשמ"ט, בדף ז'.

שלושת השיבושים דלעיל, הם בכל הספרים שבדקנו. כולל המדוייקים והעתיקים, ואפילו כת"י ה"ר יוסף בה"ר בניה הסופר, ונכדו ה"ר אביגד. זה מראה שכולם הועתקו ממקור אחד. ולא בדקו אחריו.

ועכשיו שיצ"ל תכלאל פעמון זהב למהר"י ונה, שמחתי לראות בשינויי הנוסחאות שם בדף תק"ז, שבתכלאל אחד כתוב לנכון ודִּדְנָה, וכן בתכלאל אחד נוסף כתוב לנכון וזעקן.

סופר חכם אחד לכלהפחות תיקן, או העתיק לנכון.

לכן אף בנדון דלעיל, לא פלא שיכול להיות כי ישנו כאן שיבוש. [צריך להדגיש שאינן אלא מעט טעויות, בפרט ביחס לנוסח מרוקו הקדום שבסידור אהבת הקדמונים, שלפי זכרוני יש שם טעויות רבות. וכבר בנדון דידן נפלה שם טעות, שבמקום ותסבון לכוך שהוא כלשון התרגום, כתוב ותסבון כולכוך. ובלאו הכי נוסחא זו תמוהה, שהרי כבר אמר ותסקון כולכוך. וזה כמו בשאר עניינים, שהטעויות בספרי תימן מעטות מאד הן ביחס לספרי שאר ארצות כידוע. וחשוב לפרש זאת בכל מקום שמעירים על טעויות כאלה, כדי שלא יבואו

והדסין וערבין הנחל, ותענון ותימרון הושענא וכו'.

אנחנו מבקשים, כי בעז"ה נזכה לראות את בניין בית המקדש וכו'. א"כ מה זה שאנו אומרים אח"כ, ותסבון לכוך ביומא קדמאה וכו'. הרי בבית המקדש, זה שבעה ימים? אם אנחנו כבר מבקשים על בית המקדש, צריך היה להיות 'שבעה ימים'. ישנה כאן לכאורה תמיהה בנוסח.

זאת שאלה, שהעביר אלי היום בני הרה"ג ישראל הי"ו מהעיר נתיבות ת"ו. תמהו על כך, כי זה לא 'ביום הראשון', שהרי בבית המקדש זה 'שבעה ימים'.

ענית לך, כי לכאורה הוא בהחלט צודק. לכל הפחות, היו גומרים את הפסוק. הרי כבר הבאנו את תרגום הרישא שלפסוק, ותסבון לכוך ביומא קדמאה וכו', א"כ תגמור את תרגום הפסוק, 'ותחדון קדם ה' אלהיכוך שבעה יומין', שזהו כלפי בית המקדש. ודוקא את הסיפא, הקשור לביהמ"ק, הם השמיטו.

אינני מתכוון לענות תשובה טובה לגבי השאלה הזאת, ברצוני להשאיר זאת לציבור שיחשבו על כך. יש לי תירוץ קצת.

אבל מה שהכי נוח לומר, כי בדקתי וראיתי את הנוסחא המקורית, בסידור רבי סעדיה גאון [דף רל"ט], אשר הביא את הנוסח הזה תתפרקון ותשתיזבון וכו', וראיתי הפלא ופלא. לא כתוב שם את המלים, ותסבון כולכוך ביומא קדמאה פירי אילנא וכו', אלא הוא כותב בזה"ל, ותסבון 'בידיכוך' פירי אילנא אתרוגין לולבין וכו'. מובן למעייין שלא התכוונו בכלל להביא כאן את לשון התרגום על הפסוק הזה, אלא זהו ההמשך של מה שאמרנו מקודם, ויחזיין עיניכוך בבניניה דמקדשא ובשכלוליה דהיכלא, ובנחמת קרתא ירושלם, וירקדן רגליכוך בעזרתא דקדשא וכו', ותסבון בידיכוך – ויתקחו בידיכם – פירי אילנא וכו'. אמנם זה מתאים אל התרגום, השתמשו בסגנונו, להביא את שמות ארבעת המינים בארמית, אבל לא מתכוונים להביא כאן את תרגום הפסוק.

לכאורה הנוסח הזה מצויין.

כי לכאורה, מכוח קושיא זו, הייתי אומר שצריכים לתקן את הנוסח. [אמנם אף אם זו טעות, בודאי

לזלזל בנוסחאות הקדמונים. איתמר. וישר חילו, כי בודאי ערך נוסחאות קדמונינו נע"ג לא יסולא בפז. רק שזה בבחינת 'לא יחדל אביון מקרב הארץ'. ומי יאמר זיכיתי לבי. שגיאות מי יבין, מנסתרות נקני. יב"ן.

אבל אני משאיר זאת לתלמידי החכמים, שיעיינו בדבר, אולי ימצאו בכל זאת תשובה. לי הקטן יש תירוץ דחוק בנתיים, ליישב את הנוסח. כי בירושלמי ישנה דעה כזאת, שבבית המקדש היה ג"כ רק יום אחד. ומה שכתוב 'ושמחתם לפני י"י אלהיכם שבעת ימים', לפי דבריהם זה לא כלפי ארבעת המינים, לא לגבי שמחת הלולב, אלא לגבי שמחת השלמים. לפי הדעה הזאת, אם כך סבר והבין מי שייסד את הנוסח הזה, את הגירסא הזאת, הדבר מובן.

וממילא גם מובן, מדוע הוא לא הביא את סוף הפסוק, כיון שהמדובר לגבי שלמים, והוא מדבר רק לגבי ארבעת המינים.

אולם זה לא תירוץ טוב, כי מתבאר מהירושלמי שהדעה הזאת איננה העיקר.

בירושלמי שם כתוב בזה"ל, אית תניי תני, בשמחת לולב הכתוב מדבר. אית תניי תני, בשמחת שלמים הכתוב מדבר. מאן דאמר בשמחת שלמים הכתוב מדבר, ביום הראשון דבר תורה, ושאר כל הימים דבר תורה. ורבן יוחנן בן זכאי, מתקין על דבר תורה. מאן דאמר בשמחת לולב הכתוב מדבר, ביום הראשון דבר תורה, ושאר כל הימים מדבריהן.

ישנן שתי דעות, מה היא ה'שמחה'. או שמחת הלולב, או שמחת השלמים. אומר הירושלמי, לפי הדעה הזאת מובן, מה שריב"ז תיקן. כי בביהמ"ק היה שבעה ימים, וריב"ז עשה תקנה כי גם כיום – כאשר בעוה"ר אין לנו את ביהמ"ק – יהיה ג"כ שבעת ימים. אבל אם המדובר לגבי שמחת שלמים, ואז יוצא שבביהמ"ק עשו זאת רק ביום הראשון, מה ריב"ז עושה תקנה על התקנה? הרי גם בבית המקדש, זה היה רק יום אחד? אלא מאי, מדרבנן קבעו שבעה ימים? וכי הוא עושה תקנה, לדבר שאינו אלא תקנה? אלא – כך אומר הפני משה – העיקר כדעה הראשונה, כי בשמחת לולב הכתוב מדבר.

לתועלת המעיינים, נציין שיש פירושים אחרים לירושלמי שם, בשו"ת כפי אהרן (עזריאל) ח"ב סי' י"א דף י"ב י"ג, ובמילואים שבביאור הגרי"פ פרלא על ספר המצוות לרס"ג כרך שלישי סימן ה' דף רל"ג רל"ד, ואולי מהם תבוא הישועה אף לנ"ד. לעת עתה לא היה לי פנאי לעיין בעומק סוגיא זו.

שאלה מהקהל: מי אמר שמדברים בנוסח תתפרקון וכו', על בית המקדש? אכן מזכירים את ביהמ"ק, אבל אומרים ותסבון לכוון וכו', לגבי כל אתר ואתר. לאו דוקא לגבי ביהמ"ק.

תשובת מרן שליט"א: כי זהו ההמשך. ויחזיין עיניכון בבניניה דמקדשא ובשכלוליה דהיכלא, ובנחמת קרתא ירושלם, וירקדן רגליכון בעזרתא דקדשא, וידששן רגליכון וכו', ותסבון לכוון ביומא קדמאה פירי אילנא, אתרוגין לולבין וכו'. מובן כי המשך הלשון הוא, כלפי בית המקדש.

ועוד, דאם כן מה בשורה היא זו, הלא גם בזמן הזה אנחנו נוטלים לולב ביום הראשון.

שאלה מהקהל: הנוסח של רס"ג – גם אם הוא לא הביא את לשון התרגום – הוא עדיין קשה.

תשובת מרן שליט"א: הוא לא נכנס לעניין 'ביום הראשון' או 'שבעת ימים', הוא לא מדבר על איזה יום, זהו ההמשך שלתפילה, ויחזיין עיניכון בבניניה דמקדשא – הש"צ מברך את הציבור, שעניניהם יראו את בניין בית המקדש – ובשכלוליה דהיכלא, ובנחמת קרתא ירושלם, וירקדן רגליכון בעזרתא דקדשא, וידששן רגליכון וכו'. ותסבון בידיכון – ותקחו בידיכם – פירי אילנא, אתרוגין לולבין וכו'. הוא לא הלך בכלל לפי לשון הפסוק, זלקחתם לכם' – 'זתסבון לכוון'. אלא הוא אומר, 'זתסבון בידיכון'. אינו מתכוין בכלל, להביא את הפסוק. א"כ כבר אין שאלה. הוא לא מביא את המלים, 'ביומא קדמאה'. זה לא שהוא דילג על המלים הללו, אלא הוא הביא מלה אחרת בכלל, 'בידיכון'. ועל כך הוא מסיים, ותענון ותימרון הושענא הושענא וכו'.

תשתדלו לחשוב ולענות על השאלה הזאת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

של מהרי"ץ דף קי"ט ע"ב ודף קכ"א ע"א, ודף קכ"ג ע"ב יעו"ש. ובדברינו לקמן סימן קי"ד סעיף י"א.

מהרי"ץ הביא זאת בעץ חיים, בכמה מקומות. כגון שכתב בדף קכ"ג ע"ב בזה"ל, 'לך אכול בשמחה לחמך', דאיתא במדרש קהלת, במוצאי יום הכיפורים בת"קול יוצאה ואומרת להם לישראל, 'לך אכול בש"ל וכו', כבר נשמעה תפילתכם לפני כריח ניחוח.

ובהמשך כתבתי כך, ומזה יש ללמוד, שאין טעם לומר זאת מי שפוגש את אבירו למחרת יום הכפורים (שלא ראהו במוצאי יוה"כ"פ) או אחרי כן, עד סוכות, כמו שרגילים הרבה אנשים [ואין זה שייך לעניין גמר החיתום שהוא בליל הושענא רבה, כדלקמן סימן קי"ט סעיף א'].

וכן שאין מקום לומר זאת בימים שבין ר"ה ליוה"כ"פ, או ביוה"כ"פ עצמו, כמו שיש קצת נוהגים, ואין זה אלא שנתחלף להם בנוסח תיכתב בספר מחילה וסליחה וכפרה הנז"ל. ישנם אפילו כאלה, שעוד לפני יוה"כ"פ הם אומרים את הברכה הזאת, תבושר וכו'.

ונמצאנו למדים, שנוסח תבושר, רק במוצאי יוה"כ"פ. כי הבשורה היא רק במוצאי כיפור.

וכך קיבלתי.

תלמידי חכמים דייקנים אמרו לי, 'רק במוצאי כיפור'.

מי שומע את הבת"קול הזאת?

שאלו את מופת דורנו הגר"ח קניבסקי זצ"ל [הובא בספר אריה שאג, דף ת"ר], שאלה. כתוב שבמוצאי יום הכיפורים יוצאת בת קול ואומרת 'לך אכול בשמחה לחמך וכו'. וצ"ב מי שומע אותה?

והוא עונה, תשובה. כל הצדיקים.

בספר ראה ישר [דף שכ"ח, הערה כ"א] מובא בזה"ל, שאלתיו – את הגר"ח – במה שכתוב במדרש שיוצאת בת קול במוצאי יוה"כ (קום) [לך] אכול בשמחה לחמך, וכמש"כ התוספות במסכת יומא [פ"ז ב' ד"ה והאמר] ובתו"י [שם פ"ח א' ד"ה והאמר] וז"ל, דבליל יוה"כ מצוה לטרוח ולהכין צרכי סעודה דהוי כעין יום טוב,

בעניין הבת"קול שיוצאת במוצאי יוה"כ"פ ואומרת, 'לך אכול בשמחה לחמך, כבר נשמעה תפילתכם'. ובעניין ברכת אדם לחבירו, 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה', במוצאי יום הכיפורים בלבד.

כתוב במדרש קהלת רבה, לגבי הפסוק [קהלת ט', ז'] 'לך אכול בשמחה לחמך, ושתה בלב טוב יינך, פי כבר רצה האלהים את מעשיך, כי לפני ראש השנה, גדולי הדור מתענים, והקב"ה מוחל על שלישי עוונות. ובעשרת ימי תשובה, יחידים מתענים, והקב"ה מוחל על עוד שלישי עוונות. נשאר שלישי. וביום הכיפורים כולם מתענים, כל עם ישראל, ואז הקב"ה מוחל על הכל. ואומר להם, 'מה דאזל, אזל', מעכשיו חשבון חדש. יוצאת בת"קול ואומרת, 'לך אכול בשמחה לחמך, כבר נשמעה תפילתכם'.

האם מישחו שמע את הבת"קול הזאת?

המנהג אצלנו [התימנים], שמברכים איש את רעהו במוצאי יוה"כ"פ, 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה'. מה הפירוש, 'תבושר'? הכוונה היא, אל הבת"קול הזאת. תזכה לבשורה הזאת, ש'כבר נתקבלה תפילתכם'. הקב"ה מחל וסלח. זהו, הכל מחוק עכשיו. זהו 'תבושר'.

בשלחן ערוך המקוצר [סימן ק"י בענין יצחק הערה י"ט] כתבתי בס"ד, כי אם כן, נראה שלא מדויק מה שהעולם נוהג, להגיד תבושר וכו', גם בימים שאחרי מוצאי יוה"כ"פ. מי שלא פגש את חבירו במוצאי יוה"כ"פ, ופוגש אותו למחרת, עד חג הסוכות, 'העולם' נוהג לומר את הברכה הזאת. לכאורה, מה שייכת ה'בשורה' כעת, לאחר מוצאי יוה"כ"פ?

כך כתבתי שם, כנראה נלקח נוסח זה מהפיוט לנעילה, עם י"י השלחה לכם יום בשורה וכו', תבושרו במחילה וסליחה וכפרה. [או שהפייטן לקח זאת מהמנהג שהיה אצלם גם כן. ועיין עוד לעיל הלכות מוצאי שבת סימן ס"א הערה י' סוף ד"ה נוסח].

ונראה שהוא על פי המדרש (עיין קהלת רבה פ"ט אות ז') שבמוצאי יום הכפורים יוצאת בת"קול ומכרזת לך אכול בשמחה וגו', או וסר עוונך וחטאתך תכופר, הובא בתוספות יומא דף פ"ז ע"ב ד"ה והאמר, ובאבודרהם דף ר"צ, ובפירושו

כדאמרי' במדרש דבמוצאי יוה"כ בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך. למה יוצאת הבת קול, אם לא שומעים? והתפלא עלי ואמר, למה לא שומעים? שומעים! שומעים!

יש שהגיעו מזה למסקנא, שהוא – הגרח"ק – שמע את מה שאחרים לא שמעו. ולא רק הוא, אלא כל הצדיקים'. הוא רואה מה שאחרים לא רואים.

אם-כן, יהיה פלא. לדבריו, כל הצדיקים שומעים זאת. אולם הרי מצינו כי לפחות אחד מגדולי ישראל, מלפני מספר דורות, רבינו צדוק הכהן מלובלין – בעל צדקת הצדיק ופרי צדיק – מתפלא על כך, וכותב [בפרי צדיק דף שמ"ט אות ב'] בזה"ל, במדרש [קהלת רבה ט' ז'], שבמוצאי יום הכיפורים יצתה בת קול, אכול בשמחה לחמך, כבר נשמעה תפילתכם. יש להבין, למי יוצא הבת קול? ומי שומע אותו?

גם למה כתב לשון יחיד? כיון שהוא לכל ישראל, היה לו לומר, לכו אכלו בשמחה לחמכם, ושתו בלב טוב יינכם. גם מה תועלת מהבת קול וכו'. הוא שואל שם עוד שאלות. למה נאמר, 'לך אכול' בשמחה, בלשון יחיד? והוא מסביר משהו, על פי הסוד. הכיוון הוא, כי ישנם יחידי סגולה שמרגישים בלב. א"כ הוא בעצמו, לא שמע.

ברם, נראה כי הם לא הבינו את דברי הגרח"ק נכון.

נכדו של הגרח"ק, הרה"ג גדליה הוניגסברג שליט"א הביא זאת בספר להידבק בדרכיו של רבינו חיים קניבסקי [ח"ב דף 377] בזה"ל, מוצאי יו"כ יוצאת ב"ק ואומרת לך אכול בשמחה לחמך [מדרש הובא בתוספות יומא דף פ"ז ע"ב]. נשאל רבינו, מי שומע את הבת קול? רבינו ענה, למה לא שומעים? שומעים! ופעם אחרת ביאר – בהזדמנות אחרת הוא הסביר – דאין הכונה דוקא בת קול ממש, אלא זה שיש לכל אחד הרגשת שמחה של כפרת עונות, זהו הבת קול.

דהיינו, אנחנו איננו יודעים, מה קורה איתנו. במוצאי כיפור, כולם מרגישים שמחה. מדוע ישנה אז הרגשת שמחה מיוחדת כזאת? דבר זה, הוא מן הבת קול. הב"ק הכריזה בעולם 'לך אכול בשמחה

לחמך', כעת ישנה השפעה של שמחה. א"כ כל אלה אשר זכו ונמחלו כל עוונותיהם, יש להם הרגשת שמחה. בלי הב"ק, לא היתה לנו הרגשה של שמחה. לא היינו הולכים ואוכלים בשמחה, אלא היינו מודאגים, מי יודע? האם בטוח שנחתמנו לחיים טובים? מי מבטיח לך?

ישנם כאלה – היו כאלה – שהיה קשה להם לאכול במוצאי כיפור. אחרי תפילת נעילה, הגיעו לגבהי גבהים, ופתאום כעת משהו של דברים גשמיים? הרגישו ירידה כזאת. מי שנותן להם את הכוח לשמוח ולאכול, זאת הב"ק.

זהו כפי שהסברנו בס"ד [בשיעור מוצש"ק כי תצא התשפ"ד, והאזינו התשפ"ה] לגבי הב"ק שיוצאת מהר חורב, אוי להם לבריות וכו'. או מה שכתוב בזה"ק, 'שובו בנים שובבים', עד מתי פתאים וכו'. מי שומע את הב"ק הזאת?

ישנם שני סוגי בת-קול. יש ב"ק שאכן שמעו, כפי שמובא בחז"ל בכמה מקומות. רואים שממש שמעו באזניים. אם כי הרא"ש אומר, הביאו השדי חמד, כי זה לא שכולם שמעו, אלא רק אנשים הראויים לכך הם ששמעו. אבל שמעו באזניהם ממש. ומי שאינו ראוי, לא ישמע. הרי בת קול פירושו, שהקול הראשון יוצא מן השמים, וממנו יוצא קול שני. זה ה'בת' שלאותו הקול. גם אלו אשר שומעים זאת, הם שומעים את הקול השני, לא את הקול הראשון. את הבת של-קול.

אם האדם מרגיש בעצמו הרהורי תשובה, הדבר בא מן הבת של-קול. דהיינו, הב"ק צועקת 'שובו בנים שובבים', אוי להם לבריות וכו', ואם האדם מרגיש בליבו איזה הרגשות של יסורי מצפון, נקיפות מצפון, זהו מן הב"ק. הלב קלט את זה, והדבר משפיע על האדם. מכך מתעוררים. זהו כפי שאמרו חז"ל, כי אפילו הרשעים מלאים חרטות. זאת ההרגשה הזאת.

ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו כתב אלי מכתב, לגבי מה שאמרנו בס"ד בזמנו – הרחבנו בכך, אין צורך לחזור על זה – כי כתוב בגמרא חגיגה לגבי אלישע אחר, שרבי מאיר אמר לו, חזור בך. ואלישע אחר אמר לו, כבר שמעתי מאחורי הפרגוד, שובו בנים שובבים חוץ מאלישע אחר. שואלים בספרים, מה

צריך להכניס זאת בתוך משהו. 'עד שתחפץ', שיהיה בתוך חפץ.

ואני הק' אוסיף, שמא אותה התעוררות הנשפעת עליו מלמעלה, היא אותה בת קול.

הוא קישר וחיבר את הדברים ביחד. יישר כוחו. יפה מאד. כי ישנו לכך מקור, כבר בקדמונים.

*

דרך אגב, לגבי מה שדיברנו [בשיעור מוצש"ק האזינו] כי בבית שני כפו את הקב"ה כביכול לגלות להם רזי תורה – תמהנו על כך, מה זאת הכפייה הזאת? הרחבנו על זאת [והבאנו גם מ"ש בצדקת הצדיק. ולכאורה כוונתו להסביר שאין זה חלילה נגד רצונו יתב', אדרבה זהו רצונו דמעיקרא, רק שהדבר נעשה בקושי גדול, וכמש"ש לעיל מינה] – ועל זה ידידנו הר"ח לוי מביא בזה"ל, בס' צדקת הצדיק עם פירוש נעימות הצדק וז"ל: שכפו להקב"ה וגילה להם רזי כל דבר סודה של תורה, היאך יעשוהו, והיאך ישתמשו בו, עיין שם.

הרי שמצד אחד הרויחו אז יותר בגילוי סודות התורה, שלא היו ידועים בעולם עד אז. ומה שכתוב שכפו אז כביכול להקב"ה, הוא פעולת התעוררות מצד התחתונים, כנגד פעולת כפיית הר סיני כגיגית על עם ישראל דמתן תורה, כמבואר לעיל שהיתה זו התעוררות מצד השי"ת מלמעלה. אלא שמאחר ולא זכו אז לקבל ולקבוע כמו "יתד קבוע במקום נאמן" את ההתעוררות הזאת, לכן נעלם האור, והוצרכה פעולת "כפייה" כלפי מעלה, כלומר התעוררות מצד פעולת התחתונים לעורר ההתגלות.

רואים שהוא הרגיש בקושי, והוא מיישב אותו, אולם לא ירדתי לסוף דעתו, למה הדבר נקרא כפייה? הוא מסביר, כי זאת 'פעולת התעוררות'.

אבל כנראה שישנם כאן דברים נסתרים. אני מביא זאת, רק בכדי להראות כי כבר עמדו על השאלה, ויישבו אותה, רק שהקב"ה יתן לנו את השכל ואת הבינה, להבין את עומק הדברים. לכל הפחות, יש לנו כיוון.

יישוב מנהג העולם לומר 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה', גם בימים שאחרי מוצאי יום הכיפורים.

הפירוש? וכי סוגרים לאדם את הדלת, שלא יחזור בתשובה? אין דבר כזה. בודאי שהוא יכול לחזור בתשובה, הגם שיהיה הרשע הכי גדול. אלא מאי, העונש שלו היה – בגלל שהוא היה בדרגות כ"כ גבוהות, והתדרדר אח"כ לתהומות – שלא יעוררו אותו לתשובה. אפילו רשעים אשר מעוררים אותם לתשובה, עדיין הם צריכים להחליט האם הם חוזרים בתשובה, או שלא. אבל את אלישע אחר, לא מעוררים. הוא צריך להתעורר מעצמו.

מהשמים הכשילו אותו. זאת הטעיה מן השמים. זהו היה העונש שלו. אבל אם הוא היה מתעורר מעצמו, לחזור בתשובה, הוא היה מתקבל בתשובה. אולם הוא לא עשה זאת.

העניין הוא, כי כאשר האדם מרגיש איזה יסורי מצפון, איזו התעוררות, רוח קדושה אשר מעוררת אותו, אזי הוא צריך 'לתפוס' זאת מיד. כי אם הוא ידחה זאת, אפילו לעוד כמה דקות, אזי הוא כבר יתקרר.

בעניין דלעיל, הביא לנו הר"ח לוי כדלקמן, לגבי מה שאמר מרן שליט"א, כשיש לאדם התעוררות לדבר שבקדושה עליו לפעול מיד, ולא לדחוק. יש לציין לדברי הרמב"ן בספר האמונה והבטחון (פי"ט ד"ה והוצרך) בפירוש הפסוק (שה"ש ח', ד') אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, הביאו בספר קדושת לוי (דרוש לשבועות) וז"ל: ופירש כשמגיע לאדם איזה התעוררות של יראה ואהבה לבורא ברוך הוא, אזי תכף ומיד יראה לעשות לה כלי, היינו שיעשה תכף איזה מצוה. דהיינו שיתן צדקה, או ישב תכף ללמוד, וכדומה. אם האדם מרגיש פתאום איזו קדושה, ניצוצי אורות, עליו לתפוס את זה. כי אם הוא לא יעשה כך, אזי הדבר ידעך. כפי שאמרנו לעיל.

כי ידוע שהתעוררות הבאה אל האדם בפתע פתאום, הוא אור הנשפע עליו מלמעלה, ונקרא בחינת נשמה, אזי צריך האדם להלבישה בגוף בכדי שיהיה לה חיזוק ובסיס שלא יהיה מוטה חס ושלוש כידוע למביני מדע, וזה פירוש הפסוק: מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ. כי חפץ הוא מלשון כלי, דהיינו ההתעוררות היא שבאה אל האדם, צריכה תכף ומיד כלי, וזהו עד שתחפץ. עד כאן לשונו, אף שאין זה לשונו ממש.

נחזור לענייננו.

כיצד ליישב את מה שהעולם נוהג, לומר תבושר וכו', גם בימים שאחרי מוצאי יוהכ"פ?

ברוך ה' מצאתי לכך תשובה. מנהג ישראל תורה הוא. אכן נכון שבתוספות כתוב כי זה רק במוצאי יוהכ"פ, וכן באבודרהם, כי אז הב"ק יוצאת. אבל בגירסא שלנו במדרש [שם], הדבר אינו כתוב. לא כתוב, מתי?

הרד"ל שם מעיר, מציין על המדרש הזה, את התוספות, כי המדובר על מוצאי כיפור. אבל אצלינו לפנינו במדרש, הדבר לא כתוב. אלא כתוב בזה"ל, 'יוצאת בת קול, לך אכול בשמחה לחמך'. לא מוגדר במדוייק הזמן.

אם כן, כנראה שמנהג העולם מבוסס על זאת.

שאלה מהקהל: על מה מדובר לפני כן במדרש? תשובת מרן שליט"א: על צום יום כיפור. כמו שהבאנו לעיל. אבל בכל זאת יכול להיות, שהב"ק הזאת יוצאת גם בימים שאח"כ. לא כתוב במפורש. מעירים על כך, שבתוספות כתוב שזה במוצאי כיפור, מובן א"כ שישנו צד אחר. כי אחרת, מה יכול להיות? שהב"ק יוצאת ביוהכ"פ עצמו? לפום רהטא לא מסתברא. אלא, אחרי הנעילה. אמנם מסתברא כי זה במוצאי כיפור, אבל אם היה כתוב במדרש במפורש במוצאי כיפור, אזי הדבר היה רק במוצאי יוהכ"פ. אולם מכיון שלא כתוב, אני יכול להגיד כי כנראה זהו גם אח"כ.

הרי אמרו חז"ל, כי חג הסוכות הוא ראשון לחשבון עוונות. בין יוהכ"פ לסוכות, האנשים טרודים. ארבעת המינים, סוכה וכו', אין זמן לעשות עבירות. כך מובא [ילקוט שמעוני פרשת אמור, רמז תרנ"א] לגבי הפסוק זלקחתם לכם ביום הראשון - ראשון לחשבון עוונות. מאז כבר מתחיל החג, ישנה שמחה, ואז יכול להיות כי ח"ו יהיו מכשולים. משא"כ בארבעת הימים שבינתיים. על כן מסתברא - כך עכ"פ יכול להיות - שהם הבינו כי הב"ק יוצאת גם בימים הללו שבינתיים, כי אלו ימים קדושים וטהורים, וישנה מחילת עוונות.

נראה לי, כי לפי איך שכתוב במדרש לפנינו, הדבר הוא טוב.

שאלה מהקהל: אם האדם מודאג במוצאי יוהכ"פ, האם זהו סימן שהוא לא נחתם לחיים?

תשובת מרן שליט"א: לכאורה כך נראה. אמנם אסור לדאוג. אדרבה, הוא צריך להכניס בליבו שמחה. אם הוא עדיין מודאג, אזי יש לו בעיניו. אין הכי נמי. אם הוא מנסה לשמוח ואינו מצליח, אולי הב"ק לא ידברה אליו. הרי כתוב 'לך אכול' בלשון יחיד, לא כתוב 'לכו אכלו', למרות שלכאורה המדובר לכל ישראל. אלא מאי, זהו עניין של חיבה, כמו שלפי התנא דבי אליהו זהו הטעם שעשרת הדיברות נאמרו בלשון יחיד. דיברנו על כך.

שאלה מהקהל: ואם ישנה איזו סיבה חיצונית, אשר מטרידה אותו? דבר שאינו קשור?

תשובת מרן שליט"א: זהו משהו אחר. אני מדבר שהוא מודאג מן העבירות כי אולי הוא לא נחתם לחיים.

שאלה מהקהל: לפי מה שהרב רוצה ליישב, א"כ זהו אינו סימן לדבר שאינו טוב, כי אולי הוא ישמע את הב"ק למחרת.

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות. אם הוא למחרת אכן ישמח. אפשר לומר לו 'תבושר', כי אולי עדיין הוא לא שמע. או שהב"ק יוצאת הרבה פעמים, כפעם בפעם במשך כמה ימים.

כעת מובן מה שאמר הגר"ח"ק, 'כל הצדיקים, הכוונה כל מי שנחתם לחיים. הוא לא התכווין, ליחידי סגולה בלבד. הרי כתוב ברמב"ם פ"ג מתשובה, כי מי שרובו זכיות, הוא נקרא צדיק א"כ זהו 'כל הצדיקים'. לכך הוא התכווין.

שאלה מהקהל: ועד מתי הב"ק? עד סוכות, או עד ה'חיתום' בהושענא רבה?

תשובת מרן שליט"א: לפי המנהג, רואים שזה עד סוכות. בחג הסוכות, כבר לא אמרו. אבל אולי זה בגלל שכבר ישנה אז ברכה אחרת. עכ"פ לפי מה שהסברנו, שיום טוב של סוכות הוא ראשון לחשבון עוונות, מסתברא כי כעת הב"ק כבר שותקת, כי עכשיו זהו כבר החשבון שלשנה הבאה.

שאלה מהקהל: האם אי אפשר להגיד, כי השמחה איננה בגלל מחילת העוונות, אלא בגלל שמחת חג הסוכות?

שערי יצחק – השיעור השבועי

דהיינו, לפי הנוסח שלהם, ישנן רק י"א מלים. זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים. אנחנו מוסיפים שלוש מלים, ויוצא לנו י"ד מלים. כי אנחנו אומרים, זכרנו וכו' 'אל' מלך וכו'. ובסוף, 'למענך אלהים חיים' 'אל' חיי. הטור לא גורס שלושת המלים הללו, וגם האר"י כותב כי כך צריך להיות.

והבית יוסף [שם] כתב, אבל נוסחא שלנו, לומר 'אל מלך' וכו' 'אל' חיי. וכן כתב הר"י גיקאטלי"א בספר שערי אורה ע"ש. וכתב הרב מ"י – רבי לא הבינו, מהו הר"ת מ"י. הכוונה לספרו של רבי יוסף הלוי נזיר, מגדולי רבני מצרים, מטה יוסף – חלק אורח חיים סימן ג', שכן המנהג פשוט בכל ישראל. ואפילו שיהיה המנהג האחר טוב ממנו, המערער ראוי לשתקו עש"ב.

וגם הרב בית תפילה ישב הכפל – מה זה 'אלהים חיים', וגם 'אל' חיי. הרי היינו הך? – וז"ל, ואף על פי שאנו קוראים לך אלהים חיים, בתיבות המורות ריבוי. הרי הקב"ה הוא אחד. אלא אנחנו אומרים, אין ריבוי בך חס ושלום, כי אתה אל חי בלי ריבוי כלל. ומה שאנו קוראים לך אלהים, לפי שיכולת כל הדברים נשפע ממך. הכוונה על הרבה כוחות, שהוא פועל בהרבה תחומים.

כי אלהים, לשון יכולת. כמו [יחזקאל י"ז, י"ג] ואת 'אילי' הארץ לקח. והאיי דאמרינן חיים לשון ריבוי, על שכל חיי הנבראים נמצאים ממך עכ"ל.

לא לחנם, מהרי"ץ הביא את הספר שערי אורה. כיון שהאר"י ז"ל אומר עפ"י הסוד לא להגיד, הרי לעומתו מהר"ר יוסף גיקאטליא שהוא מן המקובלים הראשונים המפורסמים, והוא אומר עפ"י הסוד כן להגיד.

אקרא בפניכם את לשון השערי אורה [בשער השני] – אלו דברים גבוהים. רצונו להגיד כי ישנם שני מושגים – מה שאמר הכתוב אלהים חיים, גם מדת אדנ"י נקראת אלהים חיים. והטעם, לפי שאינו נותן חיים, בלתי על פי הדין, ואין שם משוא פנים. ולפיכך הזכיר אלהים חיים, שהוא מדת הדין עם חיים.

ולפיכך אנו מזכירים בראש השנה – שהוא יום הדין – שתי אלה המדות, אלהים חיים, וא"ל

תשובת מרן שליט"א: לא. השמחה העיקרית היא על מחילת העוונות. 'אשרי כל נקי וטהור מעבירה'.

שאלה מהקהל: אולי 'תבושר' היינו, ע"י שהוא רואה בהמשך השנה שהשתפר מצבו, כביכול נתבשר לו – מוכיח לו – שהיתה לו מחילה וסליחה וכפרה.

תשובת מרן שליט"א: מה? בעוד כמה חדשים? מה דוחק אותך להגיע לכך?

המשך השאלה מהקהל: רצוני לומר, גם לפי הדעות שהב"ק יוצאת רק במוצאי כיפור, אולי הכוונה שיבושר לו בעתיד. מה שמצבו השתפר, הדבר מוכיח לו שנמחלו עוונותיו.

תשובת מרן שליט"א: בסדר, הוא יוכח בכך בהמשך, אבל כבר כעת הוא קיבל את ההודעה.

ביאור הנוסח שאומרים בעשי"ת, 'זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים וכו' אל חיי, ותשובה מדוע נטה מהרי"ץ מנוסח הרמב"ם וקדמונינו שלא גרסו את המלים 'אל' חיי.

אמרנו במזמור של"חג, צְמָאָה נַפְשִׁי לְאֱלֹהִים לְאֵל חַי, מְתֵי אָבוֹא וְאֶרְאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים [תהלים מ"ב, ג'].

לכאורה, ישנה כאן כפילות. 'לאלהים' – 'לא אל חיי'. מפרש הרד"ק בזה"ל, 'לאלהים'. ואח"כ פי' לא אל חיי, לפי שהאלהים זולתו הם מתים.

גם המלבי"ם, אומר איזה כיוון יעו"ש.

ולכאורה, זהו כעין הנוסח שאנחנו מוסיפים בעשי"ת בברכת אבות, זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים למענך 'אלהים חיים, אל חיי. זהו כמעט אותו הדבר, רק שכאן נוספה המלה 'חיים'. אלהים 'חיים' אל חיי. לפירוש הרד"ק דלעיל, כיון שנוספה תיבת חיים, ממילא אין צורך לתיבות אל חיי.

מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים בערבית של ראש השנה [דף נ"ט ע"א] כתב על כך בזה"ל, 'למענך אלהים חיים אל חיי, הטור [סימן תקפ"ב] לא גרס תיבת 'אל'. גירסת הטור היא, 'זכרנו לחיים, מלך חפץ וכו'.

ולא אל חיי. וכן דעת האר"י.

ח"י ומגן, בברכה ראשונה. כמו שאנו אומרים, זכרנו לחיים, 'אל' מלך חפץ בחיים. כתבנו בספר החיים, למענך אלהיים חיים 'אל' ח"י ומגן. הם דילגו את ההמשך, מלך רחמן מושיע ומגן. אבל אנחנו אומרים כרגיל.

הלא תראה, שתי אלו המדות נכללות בברכה זו. גם בספר תולעת יעקב, למהר"ם גבאי, שהוא ג"כ מגדולי המקובלים הראשונים, גורס ככה. וז"ל, מפני שהם שלשה ספרים הנפתחים, אנו אומרים שלשה פעמים חיים. זכרנו לחיים, 'אל' מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר החיים. כענין שכתוב [ישעיה ל, ג'] כל הכתוב לחיים בירושלם. סוד הספר העליון, כי זה כל תקותנו. למענך אלהים חיים, הוא המקור שממנו נובעים החיים הנזכרים, סוד שלשה ספרים.

ואמר 'אל' ח"י, כי הוא סוד הזכירה. ולפי שהזכירה ברחמים, מסוד הימין, לפיכך אנו שואלים אותם בברכת מגן, סוד [מיכה ז, כ'] חסד לאברהם.

יוצא, שישנה מחלוקת בין המקובלים. המקובלים הראשונים כן גורסים את זה, והאריז"ל לא גורס. ולמעשה, הספרדים בעיקבותיו שינו זאת, למרות שהב"י אומר כי כך המנהג פשוט.

ידידנו הרה"ג יוחאי צבי הי"ו שלח אלי מכתב תמיהה, בזה"ל, בס"ד אלול תשפ"ד.

לכבוד מו"ר גאון ישראל והדרו מרן הגאון הגדול הרב יצחק רצאבי שליט"א.

בשבת האחרונה למדנו בעיבוד הלכות ר"ה, וראינו שהשת"ז (בסימן תקפ"ב סק"ו) גרס ב'זכרנו לחיים' 'אל' ח"י, והערתי שרואים שגרס כמו הבלדי.

בנוסח שאמי כיום, הם מדלגים את שלושת המלים הללו. ובנוסח בלדי, אומרים אותן. והרי השת"ז הוא שאמי, והוא כן גורס זאת.

[ובס' זית רענן העיר שבכל סידורי השאמי לא גרסי להו, כולל סידור כנה"ג. והגם שהיה מתלמידי תלמידיו, נראה שאח"כ שינו הנוסחא, או מטעם שזה גרם להמון העם לטעות ולומר למענך וכו' אל חי ומגן, ולהשמיט תיבות מלך עוזר ומושיע, או ששינו מכת מקורות אחרים.

עכ"ד.]

ואחד הלומדים הראני (בספר שנדפס בשנים האחרונות) שבתכאליל הקדומים לא גרסו בנוסח 'זכרנו לחיים' תיבות 'אל' ח"י, ושמהרי"ץ כתב כך בגלל המנהג הפשוט שהיה בימיו להוסיף שתי מילים אלו.

והדבר קשה טובא.

איך יצא, שלבסוף השאמי עושים כמו הנוסח הקדמון, שלא גורסים 'אל' ח"י, ודוקא מהרי"ץ כתב כפי הנוסח המאוחר?

הרי שיטתו של מהרי"ץ ידועה ומפורסמת שאין משנים מנוסחת הקדמונים, והרעיש ע"ז הרבה בכל דוכתא, ופה אדרבה חיזק את הנוסחא החדשה, [ודוקא השאמי חזרו לנוסחא הישנה], ולא מצאתי מי שהסביר את דבריו בזה.

אמרתי להם – שזו שאלה שאני עריך לשאול את כת"ר.

וחשבתי אולי לומר (כתלמיד הדן לפני רבו, וכת"ר יעמידני על האמת), אולי בגלל שאין הוספת 'זכרנו לחיים' מוזכרת בתלמוד, אלא הוא רק 'תקנת הגאונים' ולכן אם לא אמרו, לא חשיב משנה ממטבע שטבעו חכמים ואינו חוזר כדכתב הרא"ש (והובא בטור בס"י תקפ"ב אות ה').

הרי ישנה מחלוקת בין הגאונים, האם מותר בכלל לומר את נוסח זכרנו לחיים. וכן את שאר ההוספות. ישנם כאלה שאמרו, שלא להגיד, כי אסור להוסיף בשלוש ברכות ראשונות ובשלוש ברכות האחרונות. בגמרא ברכות [דף יב:] מוזכר רק 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט'. משא"כ ל'זכרנו לחיים' ו'מי כמוך' וכו' אין מקור בש"ס, וישנם חילוקי דעות בין הגאונים האם הדבר בכלל מותר. נתקבל להלכה, שהדבר מותר.

ויתרה מזו, לדברי הרמב"ם (תפילה ב יט) שמשמע ממנו שזה רק 'מנהג'. [לא רק משמע, אלא מפורש. איתמר]. אז בזה אין כ"כ קפידא אם משנים. ולכן כיון שכבר נהגו כן, הניח מהרי"ץ כך את הדבר.

אבל ממ"נ, אם אין קפידא לשנות, למה לא החזיר מהרי"ץ את הנוסח הקדום. אם זהו רק 'מנהג', אזי אדרבה, תחזיר את הנוסח הישן.

לא יבטל מנהגם. הרב מטה יוסף ח"א סימן ג'. והרב דברי יוסף בריש ספרו, שְׂדָא נְרָגָא – פירושו, זרק על זה גרזן – בכל דבריו, והסכימו עמו כמה רבנים. ע"כ.

גם הנווה שלום (בסימן תקפ"ב ב'דקדוקים בנוסח תפלות ר"ה) הרבה לתמוה על המטה יהודה (למהר"י עייאש זלה"ה) שכתב לא לשנות, שהרי מציענו כמה רבני וגאוני עולם ששינו כמה מנהגים וכו', והביא את הדברי יוסף הנ"ל ותמה איך חלק עליו בלי שום דחיה לראיות שהביא. הובא זאת בכה"ח בקצרה בסי' תקפ"ב ס"ק ל"ח.

ומכת"ר שמעתי שכנראה ספר דברי יוסף משום מה לא הגיע לתימן, ומהר"י לא ראהו.

ומעתה יש לשאול, אם היה רואה מהר"י את דבריו ואת כל הני רבנותא דעימיה, האם היה חוזר בו ויש לקראתו להחזיר את נוסחת הקדמונים, או שבכל זאת היה משאיר את המנהג שהתקבל, על דרך מה שכתב בפעו"צ ח"א סי' א' (ובע"ח ח"ב דף פ"ה) לענין הנוהגים לקרוא בשמחת תורה אדם אחר בספר שני בברכה תחילה וסוף אין להזחיקם, הגם שהמנהג הראשון (שהמסיים בס' ראשון ממשיך וקורא בראשית ומברך בסוף) הוא טוב ממנו עכ"ז אין לשנותו, כדכתב הריב"ש בתשובותיו סי' של"ד (עכ"ד). ושאיני אצל הספרדים שכבר קמו חכמים ושינו המנהג, ובכה"ג גם הריב"ש כתב שם שאם כבר בא חכם והורה לתקן המנהג וקיבלו הקהל ממנו, אין לחזור ולעוות אשר תיקנו, ואת אשר כבר עשוהו, ועוד דמיחזי כחוכא'.

מאיך הכה"ח (בסי' תקפ"ב ס"ק ל"ח בסופו) אחר שהביא דברי הדברי יוסף הנ"ל שלא לגרוס אל חי, הפנה למה שכ' בסי' תרי"ט ס"ק כ"ט, (א"ה). הרמ"א כתב ואל ישנה אדם ממנהג העיר וכו', והוסיף הכה"ח) אבל לתקן איזה מנהג (א"ה). דמשמע לשנות לכתחילה, וכן משמע מלשון הברכ"י הנ"ל) אין בו פגם לראשונים וכו', ומה המקור – ערך לחס... מתשובת הריב"ש סימן של"ד. ע"כ.

וכנראה, שהבין מהריב"ש דאה"נ היה יותר טוב לתקן המנהג, רק שאין כח בנו לגעור ולמחות

וכמו שלפניו כשנכנסו ספרי הדפוסים פשט נוסח זה, כך בזמנו שנכנסו כבר הסידורים ששינו עפ"י האריז"ל, ומסתבר שכבר היה כן ברוב הקהילות, למה לא שינה שוב על פיהם, ואז הנוסח יהיה גם כתכאליל הישנים וכרמב"ם, וגם על פי קבלת האריז"ל. (וכן למה לא הזכיר כלום מזה שבתכאליל וברמב"ם לא גרסי להו. ואולי כדי שלא תהיה פרצה ויבואו לשנות מהנוסחאות הקדומות עוד דברים, בראותם שיש מקרים שכן משנים, ושאיני ב'כתר' וב'יוצר' דשבת שכן הזכיר ששינו מהנוסחא הקדומה, כי שם ההסבר פשוט ומבוסס היטב, וצ"ע.)

גאון עוזנו מהר"י זצ"ל הביא מספר מ"י [מטה יוסף לרבינו יוסף הלוי נזיר זצ"ל, כפי ששמעתי מכת"ר, ודלא כמו שפָּתְרוּ באחת המהדורות 'מטה יהודה'], 'שכן המנהג פשוט בכל ישראל (לומר 'אל חי) ואפילו שיהיה המנהג האחר טוב ממנו, המערער ראוי לשתקו, ע"ש באורך'.

אך ראיתי שתשובה זו נשלחה למהר"י אירגאס זלה"ה, והוא הביאה בספרו דברי יוסף (נדפס בשנת תק"ב) בסימן ד'. אמנם הוא לא הסכים עמו, והשיב לו (שם בסימן ה') שרוב בניין מהספרדים שינו עפ"י האריז"ל וכו'.

ולפני כן (בסימנים ב – ג) הביא מהר"י אירגאס רבנים רבים ועצומים שהסכימו עמו, מה"ר בנימין הלוי מאזמיר, חכמי ארם צובה מה"ר משה הררי, מה"ר שמואל פינטו, מה"ר שמואל לאניידו, מה"ר שמואל דוויק הכהן, ומה"ר יוסף נאווי, זלה"ה.

ומובא שם בתשובת חכמי אר"ץ (סימן ג' עמ' יא), מיום שיצאה אור תורתו (של רבינו האריז"ל) לְעוֹלָם, שלא לומר תיבות אל חי, נמשכו אחר דבריו כל חכמי א"י וח"ל, הגם שמקדם ומאז היו נוהגים לאמרו עפ"י קבלת מהר"י גיקיטיליא ז"ל ומוהר"ם קורדוויירו ז"ל. אמנם מזמן האר"י זלה"ה ועד היום בכלל, כל העולם נהגו שלא לאמרו על פי דברי האר"י זצוק"ל. ע"כ. אכן כך היה המנהג, אולם כעת שינו.

גם הברכי יוסף (תקפב ו) כתב וז"ל, מאן דבאתריה נהיגי לומר בזכרנו אלהים חיים 'אל חי

במי שאומר אותו (לשון הריב"ש) ולשנות את המנהג.

ואולי גם מהרי"ץ הבין כך, רק שראה שבגלל שהורגלו בכך הציבור (בשמחת תורה, ואולי גם בנדו"ד) ויקשה להם לשנות, אז זה כבר בגדר 'לגעור ולמחות', ויש חשש מחלוקת, ורק בגלל זה לא שינה את המנהג, ונפק"מ שכשאין חשש מחלוקת, אדרבה ראוי לשנות.

אם יוכל כת"ר להאיר עינינו מהי ההבנה האמיתית בזה.

תודה רבה – יוחאי צבי.

*

היוצא מן האמור, כי בעבר, גם בתקופת השת"ז, השאמי ג"כ גרסו זאת. לא היה אז הבדל. אולם בפועל, גם תלמידי תלמידיו של בעל שת"ז, לא גרסו את זה. ישנם כמה דברים כאלה. למשל, בנוסח ברכות ההפטרה, אנחנו [בנוסח בלדין] לא אומרים שמחנו וכו', אלא את צמח וכו', ובשת"ז ג"כ כתב כי כך הוא המנהג, אולם בהמשך הם שינו לפי נוסח הספרדים.

מסתברא כי הדבר מפני שבימים הנוראים לא היו מתפללים בע"פ, אלא מתוך הסידור, ובסידורים שהם השתמשו בהם, כגון בסידור זכור לאברהם דפוס ליוורנו, שם יש על זה 'סוגריים', ממילא הם השמיטו זאת.

אמנם במוצאי שבתות למרות שהיו מתפללים גם הם בעל פה, אעפ"כ שינו נוסח ההבדלה שבתפילה, דלא כמו שכתב השתילי זיתים סימן רצ"ד סק"א, מנהגינו להתחיל אתה חונן עד וחנינו מאתך [ולא עד בכלל], ואח"כ אומרים ואתה הבדלת וכו', והוא על פי סידור הרמב"ם וכו' יעו"ש. וכן ברכת הלבנה היו אומרים בעל פה, ואעפ"כ שינו מנוסחת השתילי זיתים בסימן תכ"ו סס"ק ב' ולפאר ליוצרים על כבוד מלכותו, שהיא נוסחת קדמונינו, והוסיפו תיבה אחת, דהיינו על 'שם' כבוד מלכותו.

ברם, ישנו דבר תמוה בשת"ז, כי הוא אומר שהגירסא היא, 'ז'מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו ברחמים לחיים. לכאורה אין אף אחד בעולם שגורס כך. הדבר פלא. הוא כותב כך את הנוסח.

מהיכן באה לו הוא"ו הזאת? הדבר אמנם נראה בכדי לחבר בין הפיסקות. מי כמוך בעל גבורות ז'מי דומה לך וכו', ז'מי כמוך אב הרחמן וכו'. אבל, איפה יש גירסא כזאת.

מהרי"ץ הכיר את הגירסא הזאת, ולכן הוא העיר בעץ חיים בזה"ל, הכי גרסינן בלא וא"ו, וכן גירסת הרד"א. [לאחר מכן, בשיעור בראשית, הבאנו בס"ד שיש בכל זאת מקורות מועטים לוא"ו נוספת זו].

ויש לי כעין סימן לכך. כתוב בשירת הים, מי כמִכָּה בְּאֵלֶם יִי, מי כְּמִכָּה נֶאֱדָר בְּקִדְשׁ [שמות ט"ו, י"א]. למרות שזה חוזר פעמיים, 'מי כמוך', בכל זאת לא אומרים ז'מי כמוך'. אפילו שבדרך כלל, כאשר חוזרים על מלה, מוסיפים וא"ו. אני אומר זאת רק בתורת סימן בעלמא.

השאלה שעומדת לפנינו היא, למה מהרי"ץ לא החזיר את הנוסח הישן, ובפרט שכך האר"י אומר. מאחר שזהו נוסח הקדמונים, וכן הרמב"ם, שלא גורסים 'אל חי', היה מתאים למהרי"ץ, שיגיד לא לגרוס את זה.

אקדים בנ"ד נקודה שהיא צדדית, אבל משמעותית.

למעשה, היה בנ"ד בבחינת 'ארפכה אַתְרֵי רַבְשִׁי'. האר"י הוא לא לגמרי כמו הרמב"ם. האר"י מדלג גם על המלה 'אל' בהתחלה, הוא גורס ז'כרנו לחיים מלך חפץ בחיים'. אם מהרי"ץ היה כמו האר"י, הוא היה צריך לדלג גם על המלה 'אל' מלך, והרמב"ם והקדמונים כן גרסו את זה. א"כ בכל מקרה, הדבר לא משתווה. האר"י משמיט ג' תיבות, והרמב"ם משמיט רק ב' תיבות.

מהרי"ץ לא רצה לגרוע מנוסחת הקדמונים, מה שאין כן להוסיף, ובפרט בסוף הלשון.

אבל מה שנראה בנ"ד, הנקודה העיקרית שצריכים לדעת, היא כדלקמן.

הרי בליל הושענא רבה, אנחנו אומרים ויעבור וגו', י"ג מדות. ומי שיעיין במהרי"ץ בעץ חיים [ח"ב דף ע"ד עמוד ב'], יראה כי הוא בא לחזק את המנהג הזה, וכותב בזה"ל, המנהג הקדום בכאן לומר ויעבור, וכן הוא בכל התכאלי"ל. ועכשיו נתבטל המנהג, מטעם רבי' האר"י זלה"ה. ובחנם דחו

שערי יצחק – השיעור השבועי

היא 'בפה' עמו. ומהרי"ץ כותב על כך [בעץ חיים דף ט"ז ע"ב] בזה"ל, כתבו אחרונים משם האר"י, לומר בפה בה"א ולא ביו"ד, כי בפה גימטריא פ"ז ע"ש. ודבריו ע"ה הם לפי דרכו, שהביא נוסח ברוך שאמר, מניין פ"ז תיבות. אך לפי שאר הגירסאות, אין קפידא.

זהו דבר אחד.

דבר שני, מוסיף מהרי"ץ שם, ואדרבה, לפי הדקדוק כן ראוי להיות, בפי ביו"ד, לפי שהיא סמוכה. מה שאין כן אם אתה אומר בה"א. ודו"ק כי הוא פשוט. כיון שזה נסמך, אי אפשר לומר 'בפה', אלא 'בפי עמו'.

כיוצא בזה גבי לאל ברוך, למלך אל חי, כתב מהרי"ץ בדף לג: שעל פי הדקדוק צ"ל בשוא כמנהגינו יעו"ש, וזאת אף שהאר"י כתב לומר לאל ברוך, למלך אל חי. ושם סתם מהרי"ץ ולא הזכיר דברי האר"י, כי הדבר מפורסם.

ומהרי"ץ כתב בדף קנ"ח ע"א [סדר ערבית לשבת] המקובלים, הם אמת, ותורתם אמת. ונהרא נהרא ופשטיה.

דהיינו, אלו ואלו דברי אלהים חיים. אנחנו [התימנים], זאת המסורת שלנו מאבותינו, וישנן דעות אחרות.

אילו מהרי"ץ היה רוצה להחזיר את נוסח הקדמונים, הרי למשל הם לא גרסו [בברכת אתה קדוש וכו' בעשי"ת] את פיסקת ובכך יתקדש שמך ה' אלהינו על ישראל עמך וכו'. מי שיעיין ברמב"ם [בסדר התפילות] יראה כי כתוב כך, אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה, ובכך תן פחדך ה' אלהינו על כל מעשיך וכו'. חכמי תימן נע"ג – עוד מלפני מהרי"ץ – לקחו מהספרדים את פיסקת ובכך יתקדש שמך וכו', והכניסו זאת אל הנוסח שלנו. ולגבי ההמשך שכתוב אצל הספרדים, לדור ודור המליכו לאל, כי הוא אל נורא וקדוש, את זאת הם לא לקחו. הם לקחו רק את פיסקת, ובכך יתקדש שמך וכו'. וחושבני, כי הסיבה לכך היא פשוטה. היה להם שיקול דעת, איזה דברים לשנות, ואיזה דברים לא לשנות. ישנם דברים, שהיה נראה להם כי כדאי לתקנם, בבחינת 'קבל האמת ממי שאמרו'.

מנהג הראשון, כי נהרא נהרא ופשטיה. ואפילו רבי האר"י ז"ל לא אמר ולא עלתה על לבו להכריח ולבטל מנהגי הקדמונים במדינות מושבותיהם, כי לא היו מנהגותיו רק לו ע"ה ולאשר כגילו כנודע.

גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א, נכנס ל'חדרי המרכבה'. ואעפ"כ בכמה וכמה מקומות, הוא אינו מקבל את הגירסאות של האר"י. לא מפני שח"ו הוא איננו יודע את כבודו ואת גדלו ואת תפארתו. גם הגר"א היה בדיוק ככה, היה 'מירתע גופיה כוליה' כאשר הזכירו את האר"י, כמש"כ תלמידו הגר"ח מואלאזין בהקדמת פירושו לספרא דצניעותא. ובכל זאת הוא לא הסכים לשנות את הנוסחאות של בני אשכנז, כי בכל הנוסחאות ישנן סודות. דהיינו, מי שיודע את פנימיות הדברים, הוא יודע כי נכון שכך האר"י אמר, אבל אין פירושו שחובה להיות כך. האר"י דיבר – וכך כותב החתם סופר בתשובה – לפי נוסחת הספרדים. כיון שהאר"י היה בין הספרדים, הוא אמר את הסודות לפי הנוסח שלהם. זהו כפי שדיברנו בזמנו [שיעור מוצש"ק ראה ומוצש"ק נצבים שנת ה'תשע"ד], בעניין 'מקבץ נדחי עמו ישראל', כי מהרי"ץ הסביר את הנוסח הזה שלנו עפ"י הסוד. זה נושא ארוך, ויש לו כמה פנים, אך אכ"מ.

[ידידנו הרה"ג אח"כ שליט"א שלח לי בכתב אחרי השיעור בזה"ל, אף כי דברי מעכ"ת נכונים, וכן מתבאר מדברי מהרי"ץ בכמה מקומות, כגון גבי פיסקת לאל ברוך שבברכת יוצר אור, ובברכה מעין שבע, מכל מקום בנדון דידן נראה שלא לכך נתכוון מהרי"ץ, דמדכתב לא היו מנהגותיו רק לו ע"ה ולאשר כגילו, משמע לכאורה שכוונתו לומר שמנהגי האר"י הם רק לו ולאשר כגילו בידיעת הסודות, ונוהגים בכל ענייניהם על פי הסוד. מה שאין כן שאר אינשי, אף אם יהיה איזה מנהג ממנהגי אבותיהם היפך הסוד, לית לן בה עכ"ל נר"ו. ופשוט כי דבריו בודאי נכונים, אלא שאני קיצרתי, מחוסר פנאי, ומדגם שמוכן הדבר מאליו. יב"ן].

וכן למשל בברכת ברוך שאמר, 'המהולל בפי עמו', כך היא הגירסא שלנו, ואלו גירסת האר"י

לא כמו אחרים ששינו, הוסיפו וגם השמיטו וכו', בלי שיקול דעת. הלכו בעצימת עיניים אחרי ספרים שבאו בדפוס מחוץ לתימן. והדברים עתיקים.

כי לכאורה בנ"ד, מהו הקשר שבין המלים, 'אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה', למלים 'ובכן תן פחדך ה' אלהינו על כל מעשיך'? הרי כל ההוספות האחרות, קשורות אל הברכה. כגון, 'זוכר חסדי אבות' – זכרנו לחיים וכו'. 'מי כמוך בעל גבורות' – מי כמוך אב הרחמן וכו'. וכן בברכת מודים, 'הטוב כי לא כלו רחמך' – זכור רחמך. הכל מתאים אל נוסח הברכה הקבועה של ימות השנה. אם כן לכאורה, איך נכנס ובכן תן פחדך וכו', אחרי המלים אתה קדוש וכו'? לפי גירסת הקדמונים, הדבר אינו מיושב. לכן היה נראה לאבותינו נע"ג, כי כדאי לקבל את הנוסח הזה, ובכן יתקדש שמך וכו'. בפרט שהרי איננו משנים בכך מטבע של אנשי כנה"ג, הרי אין זאת אלא תקנת הגאונים, א"כ ישנה יותר אפשרות להוסיף.

ברם לאמיתו שלדבר, לפעמים שינו אפילו דבר שהוא מקדמוניקדמונים. הרי מה שאנחנו אומרים בעשי"ת [בעלינו לשבח], שלא שם חלקנו 'כהם' [במקום 'כחלקם'], וכן 'ללא יועיל' [במקום 'אל אל לא יושיע'], מה שאף עדה בעולם אינה אומרת את הגירסא הזאת. המקור לכך, הוא מהספר תולעת יעקב למהר"ם גבאי, וחכמי תימן נע"ג כבר מלפני מהרי"ץ הביאו אותו. ויתירה מכך, הוא אמר זאת רק לגבי ראש השנה, והם עשו זאת בכל עשרת ימי תשובה. וכן אנחנו עד היום נוהגים כך אחריהם. ונוסח עלינו לשבח וכו', הוא מזמן יהושע בן נון, ואנשי כנה"ג קבעו את הנוסח הזה בתפילת מוסף של ר"ה, דהיינו זהו ממש מטבע, ובכל זאת אבותינו נע"ג שינו זאת. ועוד נרחיב על כך בשיעורים נוספים בלנ"ד.

התולעת יעקב הביא זאת [סוד תפילת מוסף ר"ה, דף קט"ו] בשם 'יש אומרים' בזה"ל, יש אומרים כל השנה 'שלא שם חלקנו כחלקם' לבד מראש השנה שאומרים 'כהם'. והסיבה היא, כי עדיין לא ניתן להם חלק. אבל בשאר ימות השנה, שחלקם מבורר, אומר 'כחלקם'.

וכן בר"ה אומרים 'ללא יועיל', כי 'אל' הוא לשון כח וחלק הניתן לשרים שלהם, ובר"ה לא חלקום עדיין. היכן יש להם כוח? כעת הם נתונים בדין, עדיין אין החלטה בשמים מה יהיה להם, מה הם יקבלו. הדבר בינתיים בהמתנה. לכן אומרים, 'ללא יועיל'.

אבל בשאר ימות השנה חלקם נתון להם, והם 'אל לא יועיל', כי אין בידם לשנות חלק הנגזר להם.

חכמי תימן קיבלו את הדבר הזה, והנהיגו אותו, וכך נהוג בכל קהילות תימן, שאמי ובלדי, מהצפון ועד הדרום, הדבר נתקבל פה אחד. ממש מפליא.

מסמנים לי שצריכים לסיים את השיעור, כי צריך להתחיל את הוושענות והסליחות, אבל עדיין לא התחלתי כמעט... מאידך, אם אמשיך לומר עוד משהו, זה יהיה בבחינת עוד פירור... הזמן קצר והמלאכה מרובה. בל"נ נשלים זאת בשיעור הבא.

דברי חיזוק לקראת החיתום, בעניין ה'מיילים' [דואר אלקטרוני].

נסיים במה שקשור לחיזוק לקראת החיתום, כי צריכים זכויות גדולות, אנחנו מבקשים כעת 'חתמנו', אומרים תפילות וסליחות לרגל הושענא רבה.

כידוע, אולי הצרה הכי גדולה בדור שלנו, היא המכשירים הטמאים. שלחו אלי מאמר בעניין ה'מיילים' [דואר אלקטרוני].

הרבה אנשים חושבים, כי ב'מייל', אין בעיות. האמת היא, שאני בעצמי אינני מביין בנושא הזה, אין לי ידיעה, אבל כיון שישנם ת"ח המנוסים בזה, אביא בפניכם כמה מלים ממה שהם כתבו, והעורך ידפיס את הכל, רק בכדי לדעת את הכיוון. לדעת איזה מכשולים ח"ו יכולים להיות במיילים, להישמר ולהיזהר מהם.

הם כותבים כך, מספר תובנות בענין המייל.

מייל של כל יחיד מחובר לרשת (האינטרנטית) המאפשרת קבלת מיילים מכל אדם בעולם.

באינטרנט אתה בוחר במה להסתכל. במייל השולח בחר והכתיב לך במה תסתכל. (ידיעה תמימה שלא ידעת, פרסומת, סרטון, תמונה, בדיחה, וכל רעיון

שערי יצחק – השיעור השבועי

קישור (לינק) להודעה וכדי לפתוח אותו צריך אינטרנט, ומעצבן שאי אפשר לפתוח את זה.

מייל בבית ממכר. פותחים אותו פעמים רבות כל יום כדי לראות מה הגיע, ובמיוחד אם מחכים לתשובה על דבר ששלחתי, ובדרך אגב רואים את שאר התכנים שנשלחו.

בדרך כלל מי ששלח מייל פעם אחת לגוף מסויים, מאז אותו פעם מקבל מהם בחזרה את העידכונים שלהם בכל נושא. בתקוה שזה רק ישיבות, עלון תורני וכדו' ...

ישנם חנויות שברגע שפעם אחת קנית מהם מוצר, יש להם את כתובת המייל של הקונה שמתקבל מחברת הכרטיס אשראי, ואז גם מבלי שהקונה יצר איתם קשר במייל הם עושים זאת לבד – עם כל הפירסומות שלהם שלא בהכרח על טהרת הקודש.

בכל מחשב אין הגבלה למספר הכתובות מייל שבאותו מחשב. גם אם יש גם למישהו את קוד הגישה של המייל של הבן זוג וכדו', אין זה מבטיח שאין לאותו פלוני כתובת מייל נוספת.

לאותם המדמיינים שהכתובת מייל שלהם נקי מכל חשש – כדאי לומר להם שניתן להשיג גם אקונומיקה כשרה אף לפסח בכשרות מהודרת, ובכל זאת טיפה שנשפכת ממנה לא במקום עלולה לעשות כתם שיהיה מאד קשה להסיר אותו.

למתפתים מהנוחות שבמייל – יש מחיר לנוחות הזאת כפי שהתבאר.

פרס כספי למי שמוצא יותר ממניין בני אדם, שהכניסו מייל באופן זמני לבית, וזה נשאר זמני. לאחר שהכניסו אותו, באופן זמני, לבסוף זה נהיה קבוע.

עצה למי שבמקרה מסויים נאלץ להשתמש במייל – לא לשבת אלא לעמוד בזמן ההתעסקות במייל. לכל הפחות, שהדבר יהיה עראי. זה עוזר להפוך את זה ליותר טכני ונקודתי.

השם ישמרנו, ויציל אותנו מכל מכשול ועוון, ומכל היצר הרע שמשתולל בעולם, ע"י כל המכשירים האלה.

לרגל היום הקדוש הזה, עכשיו ליל החיתום, ליל הושע"ר, הנני מברך את כל הציבור, תיחתמו בספר החיים ובספר הזכרון, ובספר מחילה וסליחה וכפרה.

הציבור עונה: ואתה תיחתם בספר החיים ובספר הזכרון, ובספר מחילה וסליחה וכפרה.

אחר. באופן טבעי, כל מי שמקבל מייל מסויים, פותח אותו לראות במה מדובר. הדבר מסקרן. מה שלחו אלי?

זה מספיק בשביל ההשלכות, רח"ל. בנוסף הרבה בני אדם נוהגים להעביר בלחיצה אחת מה שקיבלו גם לחבריהם וחברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה וכו'. הבעיות שבהודעות SMS חיוורות יחסית לעומת במייל.

גם בחברות הסינון הקיימות, הסינון הוא רק על אתרי אינטרנט. על מיילים אין כמעט סינון, ודרך המייל ניתן לקבל מרצון או שלא מרצון כל המרעין בישין שבעולם. אמנם מי שמבקש במיוחד, יכול לקבל סינון ברמה מסויימת, אך אותו סינון על מיילים ניתן לפרוץ מאד בקלות.

אמנם ניתן לעשות סינון על מייל פירסומי, אבל עד 500 כתובות מייל אינו נקרא פירסומי. עקב כך, המפיצים דואגים לשלוח בקבוצות של 499 כל פעם. (היום יש תוכנה שמאפשר לשלוח 499 בכל פעם בסדר רץ כל כמה דקות לרשימות של אלפי כתובות מייל ללא צורך לטירחא מיותרת).

לשואלים מה ההבדל בין תיבת דואר פיזי לתא דואר אלקטרוני שהוא הרבה יותר נוח. התשובה היא בכמות ובאיכות של הדואר שמגיע. אף אחד לא יפתח מחסן פתוח ליד ביתו שכל אחד יוכל להכניס שם מה שירצה, ומקסימום ישליך מה שלא רצוי.

(אברך יקר ראה בבית כנסת חוברת מסויימת, וכשעבר עליו בריפרוף גילה שהוא מלא השקפות פסולות ומיד הוא השמיד את זה. כשפגש את המו"ל, הוא אמר בגאווה יהודית לאותו מו"ל מה שעשה, והמו"ל ענה לו "עד עכשיו חשבתי שאתה חכם, ואני רואה שלא. כל המטרה שלי היתה אותם דקות של ריפרוף שלפני הזריקה").

ההצטרפות הראשונית היא פעמים רבות לצורך מסמכים וכדו'. בהמשך האדם משתמש עם זה לצורך ההזמנה למכירה השכונתית, אח"כ לשלוח או לקבל מתכון לאוכל של שבת, בהמשך לקבל עידכונים על המצב הביטחוני, ובהמשך ... ובקיצור, מה שבזמן ההצטרפות לא היה בתוכנית שלו.

נדירים האנשים שהכניסו מייל בלבד למחשב וגם נשארו עם זה לאורך זמן מבלי להתחבר בהמשך לשאר האינטרנט. הסיבה לכך היא, שהמשרדים השולחים מיילים בחזרה, פעמים רבות מצרפים